

ERFARENHETER
KRING PrEP

ERFARENHETER AV PrEP BLAND
MÄN SOM HAR SEX MED MÄN,
TRANSPERSONER SOM HAR SEX MED MÄN OCH
PERSONER SOM HAR SEX MOT ERSÄTTNING

RSFLs PrEP-rapport 2021

FÖRFATTARE: Cal Orre och Jon Gjønnnes

FOTO: Caique Silverio

FORM: Pushing Buttons, pushingbuttons.se.

SAMMANFATTNING

RFSL gjorde en enkät riktad framför allt till hbtqi-personer om deras kunskap om och erfarenheter av Preexpositionsprofylax (PrEP). PrEP är bromsmedicin för hiv som en person kan ta i förebyggande syfte för att undvika att kunna få hiv.

Totalt svarade 2295 personer på enkäten. En stor majoritet av de svarande, 86 procent eller 1919 personer, identifierar sig som män som har sex med män (msm). 132 personer anger att de är transpersoner som har sex med män. 57 personer anger att de är sexarbetare eller har sex mot ersättning. Grupperna överlappar i viss mån varandra.

17 procent av de msm som svarat använder PrEP i nuläget. 87 procent får sin PrEP via vården, 5 procent får PrEP via nätet och 8 procent skaffar PrEP på annat sätt. Bland de som anger att de får tag i PrEP på annat sätt är de vanligaste svaren att de får det utomlands eller via kompisar. De som svarar att de fått vänta längst, i mer än ett år, är boende i Stockholm. Bland svarande utanför storstadsregionerna uppges liten eller ingen väntetid alls. En respondent, som identifierar sig som msm, fick hiv medan han stod i kö för att få PrEP.

De svarande uppger överlag att bemötandet inom vården varit bra. De som fått PrEP via en hbtqi-/msm-specialiserad mottagning uppger ett bättre bemötande jämfört med de som varit i kontakt med en vårdcentral eller andra vårdmottagningar.

83 procent av msm uppger att de inte använder PrEP. Många behöver det inte så som deras liv ser ut nu, men var tredje anger att anledningen är att de inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP utskrivet.

132 personer anger att de är transpersoner som har sex med män. Av dessa anger sju personer att de använder PrEP just nu. Det betyder att 95 procent inte gör det. Den vanligaste anledningen bland transpersoner som har sex med män att inte använda PrEP är att de inte behöver det utan skyddar sig på annat sätt (41 procent). 35 procent anger att de inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP.

57 personer anger att de är sexarbetare eller har sex mot ersättning. Av dessa anger fyra personer att de använder PrEP just nu. Det betyder att 93 procent inte gör det. Den vanligaste anledningen bland personer som har sex mot ersättning att inte använda PrEP är att de inte vet vart de ska vända sig. 43 procent anger detta som anledning. Cirka 50 procent säger att de inte behöver PrEP eller att PrEP inte är aktuellt för dem, vilket indikerar att resterande 50 procent kanske skulle behöva PrEP egentligen. En person skriver att hon har blivit nekad PrEP för att hon är ciskvinna.

Resultaten visar att det behövs en informationsinsats till nyckelgrupper om vad PrEP är och hur man kan få tag i det. Vi anser också att personer som har sex mot ersättning behöver erbjudas PrEP och regionerna måste ha resurser att kunna ta emot den gruppen. Det är tydligt att regioner där köerna är långa behöver tillföra extra resurser för att korta köerna och eventuellt uppdra åt fler kliniker att handha PrEP-föreskrivningar, samt att alla regioner bör satsa på att ha åtminstone en hbtqi-specialiserad mottagning för att kunna ge ett gott bemötande och målgruppspecifik vård för sexuell hälsa.

INLEDNING

Preexpositionsprofylax (PrEP) är bromsmediciner för hiv som en person kan ta i förebyggande syfte för att undvika att kunna få hiv. Behandlingen är mycket effektiv för den som använder läkemedlen på rätt sätt. I Sverige har PrEP varit godkänt att använda sedan hösten 2017. Det är främst personer som har hög risk att få hiv som behöver PrEP.

Referensgruppen för AntiViral terapi (RAV) anger att PrEP i första hand rekommenderas till män som har sex med män (msm) som har ett sexuellt beteende som utgör en betydande risk för att smittas av hiv och där andra smittförebyggande åtgärder bedöms otillräckliga. PrEP kan även övervägas till andra personer där risk för smitta bedöms vara betydlig.¹ De anger inte vilka som kan omfattas i denna grupp.

RFSL ANSER ATT FÖLJANDE PERSONER BÖR ERBJUDAS PrEP:

- män som har sex med män som har förhöjd risk för hivinfektion
- transpersoner som har kondomlöst sex med män och har förhöjd risk för hivinfektion
- sexarbetare
- heterosexuella som har kondomlöst sex under resor till länder med hög hivprevalens
- män och transpersoner som har sex med män som själva efterfrågar PrEP.

Hösten 2020 gjorde RFSL en kartläggning² av förskrivningen av PrEP i landets 21 regioner. I enkätsvaren framgick att drygt 1000 personer har en

PrEP-förskrivning i nuläget och att köerna i Stockholm och Skåne³ var långa. Resten av landet hade inte någon kö till förskrivning. Kartläggningen visade att en del förskrivning skedde via privata nätläkare. Kartläggningen visade också att många av regionerna inte spred någon information om sin PrEP-förskrivning till målgrupperna.

METOD

RFSL tog fram en webbenkät i verktyget Webropol. Digitalt spreds enkäten via utskick till medlemmar på quizer.se, i tidningen QX, annonsering på Grindr, inlägg och annonsering via RFSL:s Facebook (även RFSU delade inlägget), inlägg och story på RFSL:s Instagram, via artikel på sentry.se och banner på darkside.se. Enkäten fanns även i pappersformat och via QR-kod på tryckta posters som spreds via Checkpoint-/Testpoint-mottagningar hos RFSL Göteborg, Sjuhärad, Stockholm, Örebro och RFSL Rådgivningen Skåne, samt via STI-kliniker såsom Venhälsan i Stockholm, Gayhälsan/Könsmottagningen i Göteborg, Stockholms mottagning för sexuell hälsa samt Centrum för sexuell hälsa i Malmö.

Urvalet är självselekerat. Datainsamlingen gjordes oktober 2020 – maj 2021.

Syftet med enkäten har varit att få en inblick i målgruppernas inställning till och erfarenheter av PrEP, inte att göra en vetenskaplig undersökning eller samla data som kan anses generaliserbara.

1 HIV preexpositionsprofylax (PrEP) – Rekommendation om praktisk handläggning 2017. RAV, 2017.

2 Tillgången till PrEP i Sverige. RFSL, 2020.

3 Sedan rapporten skrevs har kön i Skåne betats av.

MÄN SOM HAR SEX MED MÄN

RESPONDENTERNA

Totalt hade enkäten 2295 respondenter. En stor majoritet av de svarande, 86 procent eller 1919 personer, identifierar sig som män som har sex med män (msm).

Av dessa anger 329 personer, 17 procent, att de använder PrEP. 357 personer svarar på frågan om hur de använder PrEP vilket tyder på att ytterligare några har använt PrEP tidigare men inte gör det idag. Åldersfördelningen bland respondenterna är relativt jämn mellan åldrarna 26 och 65 år. Nästan hälften av de svarande är boende i Stockholmsregionen. 4 procent inom gruppen msm identifierar sig som transpersoner och 2 procent anger att de är sexarbetare/har sex mot ersättning.

ERFARENHETER AV PrEP-ANVÄNDNING

Bland de msm som anger att de använder PrEP svarade 75 procent att de tar PrEP dagligen. 18 procent tar PrEP on demand⁴ och 7 procent på annat sätt (oftast en kombination av dagligen och on demand). 87 procent får sin PrEP via vården, 5 procent får det via nätet och 8 procent skaffar PrEP på annat sätt. Bland de som anger att de får tag i PrEP på annat sätt är de vanligaste svaren att de får det utomlands eller via kompisar.

På frågan om hur de upplever väntetiden för PrEP inom vården varierar svaren stort. Vissa uppger att det inte varit någon väntetid alls och att de kunnat börja på PrEP efter ett par veckor medan andra svarar att de

stått i kö i mer än 18 månader. Även inom storstadsregionerna varierar svaren stort. De som var snabba med att efterfråga PrEP efter att det blivit tillgängligt i Sverige har fått vänta kortare tid än de som ställt sig i kö senare. De som svarar att de fått vänta längst, i mer än ett år, är boende i Stockholm. Bland svarande utanför storstadsregionerna uppges liten eller ingen väntetid alls.

EXEMPEL PÅ SVAR:

”Det gick ganska fort när jag väl fick tid på infektionsmottagningen. Vi hade ett besök, tog några prover, fick fundera några dagar och sedan körde vi igång.”

”Lång väntetid. Längre än vad jag fick höra från sköterskan vid mitt första samtal. Hade processen gått fortare hade jag inte behövt söka akut och få PEP.⁵”

I enkäten ställdes också frågan om hur de som fått PrEP via vården upplevde bemötandet. De svarande uppger överlag att bemötandet varit bra. De som fått PrEP via en hbtqi-/msm-specialiserad mottagning uppger ett bättre bemötande jämfört med de som varit i kontakt med en vårdcentral eller andra vårdmottagningar.

-
- 4 On demand innebär att du tar PrEP vid behov, två tabletter 2–24 timmar före ett risktillfälle och en tablett per dygn i två dagar efteråt.
- 5 PEP, post-expositionsprofylax, är bromsmediciner för hiv som tas direkt efter ett risktillfälle för att undvika att få hiv.

EXEMPEL PÅ SVAR:

”Mycket bra bemötande. Inga fördomar eller negativ inställning från personalens sida. Detta är en mottagning som är certifierade mot hbtq-personer så kunskapen för att bemöta och ta hand om den gruppen finns där.”

”Bemötandet har varit väldigt bra, sköterskan jag brukar träffa är väldigt trevlig och vi brukar prata om allt mellan himmel och jord. Inga predikningar om risker eller liknande vilket jag uppskattar då iaf jag är väl medveten om vilka risker som finns genom oskyddat sex. Att bli uppläxad är det sista man behöver.”

Bland de som fått PrEP inom vården uppger nästan samtliga att de fått information om uppföljningar. Endast en handfull uppger att de inte fått det. En stor majoritet upplever att det varit enkelt att få PrEP utskrivet via vården.

PrEP UNDER CORONA

De flesta svarande uppger att coronapandemin inte påverkat deras användning eller behov av PrEP. En del svarar dock att deras riskbeteende och behov av PrEP minskat under pandemin. Bland dessa finns både de som fortsatt använda PrEP som vanligt och de som pausat sin PrEP-behandling.

ANLEDNINGAR ATT INTE ANVÄNDA PrEP

83 procent av respondenterna, 1578 personer, inom msm-gruppen uppger att de inte använder PrEP. Av dessa svarar 27 personer på frågor kring PrEP-erfarenhet vilket tyder på att de använt PrEP tidigare men slutat. Bland de som inte använder PrEP anger 38 procent att de inte behöver det eftersom de skyddar sig mot hiv på andra sätt. 32 procent anger att de inte använder PrEP därför att de inte vet vart de ska vända sig. 23 procent svarar att PrEP inte är aktuellt för dem av andra anledningar. Vanliga anledningar att inte använda PrEP är att en skattar sitt riskbeteende som lågt, att det inte skyddar mot andra könssjukdomar, olika hälsoskäl och oro för biverkningar. En del uttrycker oro för omgivningens attityder kring PrEP men många uttrycker också själva negativa attityder i sina svar. En del svarar också att de inte vet vad PrEP är. 22 personer anger att de nekats PrEP, oftast med hänvisning till att de inte uppfyller kriterierna.

Tabell: Anledningar för män som har sex med män att inte använda PrEP.

Jag lever med hiv så PrEP är inte relevant för mig	6 %
Jag behöver inte PrEP, skyddar mig på annat sätt	38 %
Jag står i kö	5 %
Jag vet inte vart jag ska vända mig	32 %
Jag har blivit nekad PrEP	1 %
Jag tackade nej till PrEP efter samtal med läkare	1 %
Jag började med PrEP men valde att sluta	2 %
Jag oroar mig för negativa attityder kring PrEP och väljer därför att inte börja	6 %
PrEP är inte aktuellt för mig av andra anledningar	23 %

TRANSPERSONER SOM HAR SEX MED MÄN

RESPONDENTERNA

132 personer anger att de är transpersoner som har sex med män. Av dessa anger 7 personer att de använder PrEP just nu. Det betyder att 95 procent inte gör det. 11 personer svarar på frågor som handlar om erfarenheter av PrEP och har alltså erfarenhet av att tidigare använda PrEP. Åldersfördelningen bland respondenterna är ganska jämn från 16 till 65 år.

Av de 132 personerna identifierar sig 62 procent som män som har sex med män, 19 procent är sexarbetare/har sex mot ersättning.

ERFARENHETER AV PREP-ANVÄNDNING

Sex personer skriver att de tar PrEP dagligen och en person tar PrEP on demand. Tio personer skriver att de fått PrEP via vården och en person säger att hen fick tag på det via en privat klinik i utlandet. De flesta som använder eller har använt PrEP anser att väntetiderna var acceptabla, en person tycker dock att det tog evigheter. De som anger hur lång tid de fått vänta skriver alltifrån en månad till tio månader. De sju personer som svarar på frågan om bemötande skriver att de fått ett gott bemötande i mötet med vården.

ANLEDNINGAR ATT INTE ANVÄNDA PREP

Den vanligaste anledningen bland transpersoner som har sex med män att inte använda PrEP är att

de inte behöver det utan skyddar sig på annat sätt (41 procent). 35 procent anger att de inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP. 20 procent skriver att PrEP inte är aktuellt för dem av andra anledningar. 5 procent säger att de står i kö för att få PrEP.

NÅGRA KOMMENTARER FRÅN TRANSPERSONER SOM HAR SEX MED MÄN OM VARFÖR DE INTE ANVÄNDER PREP:

“Vet knappt vad det är”

“Njuter bareback”

“PrEP vid/runt sextillfället ej bra vid vaginalsex.”⁶

“Det är så lång kö, och jag förstår inte riktigt om jag är i tillräckligt hög riskgrupp för att vara målgruppen som kan få använda det i Sverige eller inte ändå. Så jag har inte orkat ta tag i det, men skulle nog använda det om det var upp till mig att välja.”

“Don’t have much sex”

Tabell: Anledningar för transpersoner som har sex med män att inte använda PrEP

Jag lever med hiv så PrEP är inte relevant för mig	6 %
Jag behöver inte PrEP, skyddar mig på annat sätt	41 %
Jag står i kö	5 %
Jag vet inte vart jag ska vända mig	35 %
Jag har blivit nekad PrEP	1 %
Jag började på PrEP, men valde att sluta	1 %
Jag oroar mig för negativa attityder kring PrEP och väljer därför att inte börja	6 %
PrEP är inte aktuellt för mig av andra anledningar	20 %

6 Vid vaginala samlag rekommenderas att PrEP tas dagligen, inte on demand.

PERSONER SOM HAR SEX MOT ERSÄTTNING

RESPONDENTERNA

57 personer anger att de är sexarbetare eller har sex mot ersättning. Av dessa anger 4 personer att de använder PrEP just nu. Det betyder att 93 procent inte gör det. Mellan 7-9 personer svarar på frågor som handlar om erfarenheter av PrEP och har alltså erfarenhet av detta. Åldersfördelningen av respondenterna är ganska jämn från 16 till 65 år.

Av de 57 personerna identifierar sig 72 procent som män som har sex med män, 44 procent är transpersoner som har sex med män.

ERFARENHETER AV PREP-ANVÄNDNING

3 personer skriver att de tar PrEP dagligen och 2 personer tar PrEP on demand. 6 personer skriver att de fått PrEP via vården och 1 person säger att hen fick tag på det över nätet. De som använder eller har använt PrEP anser att väntetiderna var acceptabla.

De sex personer som svarar på frågan om bemötande skriver att de fått ett gott bemötande i mötet med vården. En person skriver att bemötandet har varit gott, men att hen inte vågat berätta att hen säljer sex för vårdpersonalen, utan berättar bara att hen är transperson som har sex med många män. De svarande tyckte inte att det var svårt att få PrEP utskrivet.

En transperson som säljer sex skriver: "Jag tycker att PrEP är väldigt bra och det gör att jag slipper oroa mig vid gangbangs när det är svårt att ha koll på alla, eller när jag träffar kunder som inte vill använda kondom. I ärlighetens namn föredrar jag själv att ha oskyddat sex, men jag använder ändå alltid kondom som "default" när jag säljer sex."

ANLEDNINGAR ATT INTE ANVÄNDA PREP

Den vanligaste anledningen bland sexarbetarna/personer som har sex mot ersättning att inte använda PrEP är att de inte vet vart de ska vända sig, 43 procent anger detta som anledning. 25 procent anger att de inte behöver PrEP utan skyddar sig på annat sätt. 33 procent skriver att PrEP inte är aktuellt för dem av andra anledningar. 6 procent säger att de står i kö för att få PrEP. En person skriver att hon har blivit nekad PrEP för att hon är cis-kvinna. Ett par respondenter skriver att de inte vill ha PrEP av rädsla för biverkningar. Någon nämner att det inte skyddar mot andra STT:er.

Tabell: Anledningar för personer som har sex mot ersättning att inte använda PrEP

Jag lever med hiv så PrEP är inte relevant för mig	8 %
Jag behöver inte PrEP, skyddar mig på annat sätt	25 %
Jag står i kö	6 %
Jag vet inte vart jag ska vända mig	43 %
Jag har blivit nekad PrEP	2 %
Jag tackade nej till PrEP efter samtal med läkare	2 %
Jag oroar mig för negativa attityder kring PrEP och väljer därför att inte börja	14 %
PrEP är inte aktuellt för mig av andra anledningar	33 %

DISKUSSION

Det faktum att så många respondenter inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP visar att mer resurser behöver läggas på informationsspridning till nyckelgrupper. RFSL:s kartläggning av regionernas arbete med PrEP⁷ visade att få regioner hade ett aktivt informationsarbete, så det är inte förvånande att det ser ut på det här viset. Trots att enkäten specifikt riktade sig till personer som hade tankar och erfarenheter av PrEP var det många som svarade som inte visste vad PrEP är.

Det är mycket positivt att de flesta av de som använder PrEP, oavsett målgrupp, anger att de har fått ett gott bemötande och att det har varit enkelt att få PrEP när man kommit fram i kön. Väldigt få har blivit nekade PrEP. Samtidigt indikerar en hel del fritextsvar att "jag uppfyllde inte kriterierna" för att få PrEP, vilket kan betyda att man ändå har nekats att få PrEP utskrivet.

Kötiderna varierar stort i landet, det har våra respondenter erfarenhet av och det visar också den kartläggning som RFSL gjorde av regionernas arbete med PrEP. Flera respondenter säger att de inte har behövt köa alls, medan andra har fått vänta 18 månader på att få PrEP.

EN PERSON SKRIVER:

"Jag stod i kö för att börja med PrEP när jag fick mitt positiva hiv-besked. En vecka därefter fick jag besked att jag nu kunde börja med PrEP. Kortare kötider vore guld värt."

1919 av de svarande identifierar sig som män som har sex med män. 17 procent av dessa, 329 personer, anger att de går på PrEP. Bland de som inte använder PrEP är den vanligaste anledningen att de skyddar sig på andra sätt. Men hela en av tre uppger att de inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP och 22 personer anger att de nekats PrEP. Flera av respondenterna inom gruppen msm rapporterade också mycket långa väntetider på över ett år för att få tillgång till PrEP. Det är för länge. Som framgår ovan fick en respondent, som identifierar sig som msm, hiv medan han stod i kö för att få PrEP.

Av de 132 transpersoner som har sex med män som svarat på enkäten är det en stor majoritet som inte använder PrEP, 95 procent. Många anger själva att de inte behöver PrEP, utan att man väljer att skydda sig på andra sätt. Av fritextsvaren framgår att ganska många inte har ett sexliv som gör att de behöver PrEP. Cirka var tredje säger sig inte veta vart de kan vända sig för att få tillgång till PrEP. Det är helt klart för många.

Det är ganska få som anger att de har sex mot ersättning i denna enkät (57) och få av dem använder PrEP (4). Trots det väljer vi att ta med de här siffrorna, då vi inte känner till någon annan svensk data som handlar om PrEP-behandling för personer som har sex mot ersättning. En stor svensk studie om sexuell hälsa bland personer som har sex mot ersättning som publicerades 2020 nämnde exempelvis inte PrEP alls.⁸

Personer som har sex mot ersättning är en av de nyckelgrupper som anges i Sveriges hivstrategi. Trots det omfattas de inte av de PrEP-program som finns, då dessa vanligtvis enbart riktar sig till män som har

7 Tillgången till PrEP i Sverige. RFSL, 2020.

8 Charlotta Holmström, Lars Plantin, Elisabeth Green & Ola Stjärnhagen. Sexuell och Reproductiv Hälsa och Rättigheter för personer som har sex mot ersättning. Malmö Högskola. 2020

sex med män. Våra resultat visar att mycket få av de som svarat på enkäten i den här målgruppen använder PrEP. 93 procent av respondenterna svarar att de inte gör det. Det är anmärkningsvärt att nästan hälften (43 procent) av respondenterna i gruppen anger att de inte vet vart de ska vända sig för att få PrEP utskrivet. Detta indikerar att informationsinsatser kan behöva riktas specifikt till denna nyckelgrupp. Det är 25 procent som anger att de inte behöver PrEP för att de skyddar sig på annat sätt, vilket är betydligt lägre än andelen av msm och transpersoner som har sex med män som svarar samma sak. Det indikerar att personer som säljer sex själva anser sig ha behov av PrEP i högre omfattning än de andra nyckelgrupperna i rapporten. En person lyfter också att hen inte vågat berätta för vårdpersonalen att hen säljer sex i samband med att hen har fått PrEP utskrivet, bland annat av rädsla att bli anmäld. En respondent skriver att hon har blivit nekad PrEP för att hon är ciskvinna.

RFSL anser att kliniker bör utforma sin PrEP-förskrivning så att personer som säljer sex ska kunna få tillgång till PrEP, oavsett kön eller könsidentitet. Det är en prioriterad grupp som bör veta vad PrEP är och vart man kan vända sig för att få det. Personer som säljer sex ska inte nekas tillgång till PrEP.

Det är positivt att en stor del av de svarande uppger att bemötandet överlag varit bra i mötet med den PrEP-förskrivande kliniken, men det är också tydligt att de som fått PrEP via en hbtqi-/msm-specialiserad mottagning uppger ett bättre bemötande jämfört med de som varit i kontakt med en vårdcentral eller andra vårdmottagningar. Det indikerar att hbtqi-utbildning och -specialisering är ett effektivt sätt att säkerställa ett gott bemötande.

REKOMMENDATIONER

- Det behövs en informationsinsats till nyckelgrupper om vad PrEP är och hur man kan få tag i det.
- Personer som har sex mot ersättning behöver erbjudas PrEP och regionerna måste ha resurser att kunna ta emot den gruppen.
- Regioner där köerna är långa behöver tillföra extra resurser för att korta köerna och eventuellt uppdra åt fler kliniker att handha PrEP-förskrivningar.
- Alla regioner bör satsa på att ha åtminstone en hbtqi-specialiserad mottagning för att kunna ge ett gott bemötande och målgruppsspecifik vård för sexuell hälsa.

